

Viiskümmend aastat Ulvi—Kabala lahingust

1941. aasta algul lähenes rinne kiiresti Rakverele. Sellest, kuidas vallutati Virumaa pealinn, on meie lehes räägitud. Veidi pikemalt tahan peatuda Ulvi—Kabala—Miila lahingul, sest sattusin ise sellesse «supipotti» — mu koduküla jäi kahe rinde vahele.

7 augustil pärast Rakvere vabastamist jõudsid esimesed sakslased Nurksele. Patareid seati üles teeristi lähedal, kust praegu pääseb Viru Hiide. Venelased olid tõmbunud Kunda jõe taha. Peamine kindlustusjoon oli Ulvi poe ümbrus, kus veel praegu on näha kaevikute ja varjendite jälgi. Kabala jaamaš oli kiiruga maha laaditud mitukümmend ešeloni jalaväge. Saksa andmetel oli mehi 30 000, kuid see oli siiski ilmnne liialdus. Venelane oli ka Põlulas n. Kivirehe metsas, mis jäi lääne poole jõe.

Sakslaste tulelõök algas 7. augusti õhtul. Olin loomadega metsas, ja poisiklutina, nagu ma olin, ei osanud nagu õiget õhtu märgatagi. Õhus lõhkesid šrapnellid, ajastatud mürsud, mis lõhkedes külvavad alla väikesi kuule. Alles siis, kui esimene mürsk lõhkes sajakonna meetri kaugusel, läks asi tõsiseks. Kodus, kus oli suur keldrikorrus, oli koos pool küla — inimesed olid varjule tulnud. Väljal ketis keerlesid naabri lambad, kuid kellelgi polnud tahtmist minna neid ära tooma. Metsas kostis

venekeelset karjumist, õhkkond oli ärev. 8. augusti hommikul lasksid venelased õhku Ulvi sillale, kuid sakslased töid kohale ujuksilla, samuti veeti Põlula—Alumise saeveskist prusse, planke ja laudu ning asuti lahingu ajal puusilda ehitama, samale kohale, kus praegu sild.

Nägime ka esimesi sakslasi. Tulid kolm lõbusat selli, varrukad üles kääritud, ja püüdsid meile midagi selgeks teha. Et me keegi saksa keelt ei osanud, näidati mäekünkal kaevikut kaevavaid sakslasi, et siin oleme meie, siis metsa, et seal on russ, ja meie nende vahel ja kohe läheb lahti pumm-pumm... Kui see oli liiva peal selgeks tehtud, taipasime, et peame jalga laskma. Võtsime mõned asjad, söögipoolist ja läksime läbi metsade Võhunõmme metsavahi Sõendu juurde.

Vahepeal aga takerdus sakslaste edasiliikumine Ulvi jõe taha. Põlulasse koondus sakslaste tankikolonn. Kohalik talumees Taniel Mälton juhtis masinaid koolmekohas üle jõe. Teise osa juhtis Karl Nurkse Põlula Alumisele, kus kohalik veskiomanik Ferd. Kiisk viis Künka talu all üle jõe viis tanki ja kaks soomusmasinat. Oli loodud lähtealus küljelöögiks venelastele Kõr-

ma küla all. Alguses oli suhteliselt vaikne, ragin käis Miila kandis. Virumaa vabastamise üks suurem lahing algas kell 11 ja kestis 24 tundi. Vastu saadetud vene tankidest jäid kaks Kõrma väljadele. Üks neist paistis päris korras olema, kui käisime mõne päeva pärast vaatamas. Isegi kahur oli laetud. See selgus muidugi alles siis, kui keegi juhtus õige nupu peale vajutama. Mürsk lendas rikošetiga Kabala soosse.

Lahing oli äge. Algas venelaste paaniline põgenemine. Maha jäi hunnikutes lahinguvarustust: laskemoon, rõivad, riidevarustus, gaasimaskid, ka hobuste gaasimaskid, katelokid, sapöörilabidad, voorid koos hobustega, kahekssa välisuurtükki, kõik lademetes läbisegi langenutega. Kirjutati 500 langenust. Võib-olla see arv nii suur ei olnud, sest räägiti ühishaudatest, kuhu maetud 30—50 meest igauhes, ent kui arvestada suurt vangide hulka ja neid ärahirmutatuid, kes tulid metsast välja veel mitme päeva jooksul, olid kaotused suured.

Poistel algasid nüüd põnevad päevad. Relvi, laskemoona, vastest kahuripadruneid, miine, granaaate jne. vedeles kõikjal, ja ainult tänu vanemate rangusele, kes keelasid meil igasugu lõhkevaga tegelemise, jäid mitmedki meist ellu.

Rinne liikus itta. 9. augustil langes Sonda, 10. augustil Kiviõli. Enne seda oli saksa lennuk lasknud Sonda jaamas õhku venelaste laskemoonarongi. Põlesid jaamahoone ja mitu maja. Enam suuremaid lahinguid Virumaal ei olnud. 16. augustil langes Narva ja sõjategevus kandus Eestist välja.